

ESKİCİ VE OĞULLARI

Orhan Kemal

Öykü Küçük bir eskici dükkânı işleten ve Trablus savaşımdan tek bacağımdı kaybeden Topal lakaplı eskici, Çukurova'ya göçtükten sonra iki oğlu, kızı ve karısı ile yaşar. İkinci dünya savaşının ardından yaygınlaşan makineleşme yüzünden geçim sağlayamayan eskici ve ailesi zor günler geçirir. Açtığı ayakkabı tamiri dükkânı ile dokuz boğaz beslemekte zorlanan baba sürekli huysuzlanır. Topal Eskici, oğlu Memet'e iş bulmasını söyler ve Memet de kütlü adı verilen pamuk toplama işini bulur. Ali de onunla gitmeye karar verince, Ali'yi bırakamayan tüm aile tarla işçisi olarak çalışmaya başlar. Lakin tarlada yaşanan şartlar yüzünden sıtmaya yakalanırlar. Eskici oğulları ile tartışır ve geri dönmeye karar verir. Tarlaya aileyi taşıyan Ünal, Zeliha'yı baştan çıkarır, kız ile birlikte olur. Topal Eskici kızını Ünal ile evlendirir. Akli sürekli tarlada bıraktığı hasta çocuklarında olan Eskici rahat edemez. Duruma oldukça üzölen eskici oldukça dini bütün ve inançlı olmasına rağmen şarap içer ve isyana düşer. Ailesinin dağılışını kabullenemez. Sıtma olan çocuklara pamuk tarlasına çalışmaya gelen Zeynep isimli bir kız yardım eder, Ali de onların pamuklarına dadanan hırsız bulur ve aralarında bir aşk yaşanır. Hastalıkları nedeni ile daha fazla dayanamayan kardeşler babalarının yanına geri dönerler. Mahalleli de aileye destek olur gerekli aşılardı yaptırılır. Öfkesi dinen ve oğullarını özleyen Eskici karşısında hasta çocuklarını görünce çok üzölür ve dükkânı satıp borçları öder. Gelini Zeynep ve damadı Ünal fabrikada işe girince aile feraha kavuşur.

Tema

Yoksulluk Eskici ve Oğullarının içinde bulunduğu mahallede aynı zorlukta hayat şartlarına sahip olan diğeri insanların yaşadığı mücadele durumu "yoksulluk" teması içerisinde anlatılır.

Kişiler

Eskici Topal Yeni şeylere adapte olma konusunda başarılı olan Eskici Topal, azimli ve mücadelecı biridir. Oğlu Ali'ye ayrı bir düşkünlüğü bulunan Eskici, tahta bacağı ile topal bir şekilde makine dikiş i ile ayakkabı tamiri yapar. Dinine düşkün fakat Allah'ın kendini duymadığı gerekçesi ile de isyankâr ve öfkeli dir. Bir anda parlayan ihtiyarın öfkesi hızlı geçse de gururlu bir yapıya sahip olduğu için otoritesini koruma amaçlı geri adım atmaz. Ailesinin bakımında zor günler yaşayan aile çoğu kez mahalleli tarafından desteklenir. Eskici çocukları ve borçları için dükkânını satmaktan da çekinmez.

Memet Topal Eskici'nin büyük oğlu olan Memet, ailesinin yoksulluğuna bir parça olsun destek olmak için çözüm arayışında olan azimli biridir. Onlara yük olduğuna inanan Memet, Fabrikadaki işinden atıldığı ve babasının kundura dükkânı da yetmediğı için tarlada ırgatlık iş i bulur. Kardeşi Ali'nin de kendisi ile gelmek istemesi üzerine ev ahali de tarlada kütlü toplama işine gitmeye ikna edilir. Her ne kadar babası tarafından istenmese de karısını sevdiremese de yine de ailesine olan saygısını yitirmez. Babasından yediğı dayaklara işittiğı küfürlere rağmen saygılı davranır. Sakin ve koruyucu bir yapıya sahip olan Memet, üç çocuğuna bakmak için çaresizlikle didinir. Dini konularla pek alakası olmayan Memet hastalanır, sıtma olup eve dönünce ölmek üzere iken kurtulur.

Ali Topal Eskici'nin küçük oğlu olan Ali, kişilik olarak babasına daha çok benzer. Ailesinin maddi durumunun düzelmesi için aile ile birlikte adım atan Ali, babasını eleştirir ve ona karşı çıkar. Genel olarak heyecanlı ve asi bir yapıya sahip olan delikanlı babasına tek karşı çıkabilen kişi olarak öne çıkar. Kız kardeşinin namusunun korunması konusunda eve akıl verir. Tutucu ve sabit fikirlidir. Açlıktan iyice zayıflayan Ali, tarlada çalışan Zeynep'in fiziğine takılır, şehvete gelir. Abisinin sözünü dinleyen ve kendi mantığına göre hareket eden başına buyruk genç, Zeynep ile kendi arasında yüzük takar.

Eskicinin Karısı Evde herkesin uyumlu bir şekilde yaşaması için didinen anne komşularının çocuklarını ve yaşamlarını kıskanır. Kütlü toplama işini mahallede rezil olmakla değerlendiren anne mecburen çocuklarının dediğine uyar. Onların babası ile aralarında köprü gibi olan anne evde sürekli yemek ve temizlik yapmaktadır.

Zeliha Topal Eskicinin kızı olan Zeliha henüz on altı yaşındadır. Arkadaşları gibi çeyiz yapmak isteyen evlenme hayalleri olan kızın asi bir mizacı vardır. Tarlada kendilerini taşıyan Ünal ile birliktelik yaşayan Zeliha damadı başta babasına sevdirmeyi başarır. Babasının huyunu suyunu iyi bilen Zeliha, babası ile tartışma yaşayınca inadına bekler, babası saçlarını okşadıktan sonra ağlamaya başlar. Duygusal ve alıngandır.

Ünal Zeliha'nın kocası olan Ünal, kayınbabasının huyuna gitmekte ve gözüne girmek için her dediğini yapıp karşılık vermemektedir.

Ayşe ve Cavit Mehmet'in ergenlik çağına yeni giren kızı olan Ayşe, erkek kardeşi Cavit ile sürekli tartışma yaşar. Başta Halasının kocası Ünal'da gözü olan Ayşe daha sonra da amcasını Zeynep'ten kıskanmaktadır. Ablasını her fırsatta kıskanan Cavit ise hızlı ve pratik bir çocuktur. Gözü kulağı her yerde olan Cavit geveze bir çocukluk geçirir.

Topal Eskici (Duygusal)

Karakter Yeni şeylere adapte olma konusunda başarılı olan Eskici Topal, azimli ve mücadeleci biridir. Oğlu Ali'ye ayrı bir düşkünlüğü bulunan Eskici, tahta bacağı ile topal bir şekilde makine dikişi ile ayakkabı tamiri yapar. Dinine düşkün fakat Allah'ın kendini duymadığı gerekçesi ile de isyankâr ve öfkeli. Bir anda parlayan ihtiyarın öfkesi hızlı geçse de gururlu bir yapıya sahip olduğu için otoritesini koruma amaçlı geri adım atmaz. Ailesinin bakımında zor günler yaşayan aile çoğu kez mahalleli tarafından desteklenir. Eskici çocukları ve borçları için dükkânını satmaktan da çekinmez.

Aktiviteler Topal Eskici beş vakit namazlarını kılar, oruçlarını tutar. Topalın ve eşinin dinî bilgileri, atalarından dinlediklerine dayanan, yarı efsanevi yarı kitaba dayalı bilgilerden oluşur. Bunun yanı sıra Topal, çok üzülürken veya çok sevdiğinde rakı içer, rakı sofrasında da sohbet eder, sonrasında eğer sinirlendi ise sıklıkla küfür eder.

ÖRNEK ANILAR

Mücadeleci Topal olmasına, yaşına ve yaşadığı olumsuzluklara rağmen yaşam karşısında ayakta durabilme ve yeniden başlayabilme özellikleri ile dikkat çeken Eskici mücadeleci bir ruha sahiptir. Oğulları için yeri gelince dükkânını dahi satacak olan yaşlı adamın geçim azmi tükenmez. Kundura dükkânından dokuz boğaz beslemekte zorlanan adam büyük oğlunun pamuk toplama işçiliği teklifine olumlu yaklaşır: “Üçer liradan yirmi bir lira girecekti iki eve. Köy yerinde kurtulacakları masrafları da kazanca eklediler mi? Ortalama günde otuz liraya yakın para kazanabileceklerdi. Sırtından kocaman bir dağ devrilmişçesine ferahladı, sanki bir duvar yıkıldı, duvarın ardındaki güneş sıkıntılarını aydınlattı.”

İsyankar Allah'ın kendine verdiği zor kader için kendini ve dini sorgulama gereği hisseden Topal Eskici yaşadığı aciz durumlar için isyana düşer. Kendini yaratanın özellikle kendisini aciz görmeye inandır, yaşadığı tüm olumsuzlukların sebebinin Allah'a bağlar. Zira hem kendisi hem de karısı ibadetlerini tam olarak yerine getirir: “Öfkesi gittikçe artar. Yaşadığı bütün olumsuzlukları hatırlar. Yeniden isyana başlar. Hitap ettiği varlık bütün kudretine iman ettiği Allah değil de âdetâ kendisine zulmeden bir kuldür. “...avradım, çocuklarımla iyi kötü bir düzen tutturmuşum. Sıçtın içine. Derken şehire göç ettik, oğlanın aklına kütlü toplamayı taktın, beni peşlerine düşürdün. O sıtma, o dizanteri, iflahımı kestir. Kendimi toplayıncaya kadar aknan karayı seçtim oğlum. Şimdi yavrularım, torunlarım... Kim bilir ne âlemdeler? Ne diye ayırdın onları benden, beni onlardan? (...) Ulan Allah, ulan Kibriya... düş yakamdan, düş oğlum, düş elhazer! (...) ooof, of!”

Küfürbaz Genel olarak sert ve aksi bir karaktere sahip olan Eskici, oğullarına ve çevresine karşı ağzını bozmaktan çekinmez. İster ev içerisinde ister mahalleden alaya alındığında veya istemediği bir durumla karşılaştığında küfürle karşılık verir: “Topal eskicinin etli ablak yüzü kıpkırmızı kesildi. Açtı ağzını, yumdu gözünü. Bahri Paşa'nın da, onu Adana'ya vali yapan Sultan Hamid'in de, Sultan Hamid'in Al-i Osman'ının da, Allah'ından, kitabından başlayıp, küncüden ufağına, küncüden ufağından İsa'sı, Musa'sı, evliya enbiya, Azrail, Cebrael, Mikail, İsrail'ine kadar sökülmedik yerlerini bırakmadı. Bu Bahri pasa meselesini su yeni yetme o...u çocuklarının diline düşüren hep o oğlan Cemil'in asker kaçağı, vatan haini babası İbo İbrahim'di.”

Öfkeli Çok çabuk öfkelenen Topal, ahlaki değerlere önem veren biri olarak yaşadığı maddi sıkıntılar karşısında sakin ve uysal kalamaz bunun yerine öfkelerini çevresinden çıkartır. Oğullarına kızan adam özellikle büyük oğluna karşı daha fazla öfkeli: “- Var, yok. Bundan böyle adlarını anmayacaksınız. Elçi, melçi de umurumda değil. Yarından tezi yok, git köye, bul bir araba, yüklenip gidelim. Ne bu be? Kurulu dükkânımı tezgâhımı ne diye bozdum? Onlar için değil mi? Aldık alımımızı.”

Oğluna Düşkün Küçük oğlu Ali'ye karşı özel bir eğilimi olan Eskici Topal, oğlunun evi terk etmesini, kütlü toplamaya gidip hastalanmalarının ve geçim sıkıntısına düşmelerinin tek sebebi olarak büyük oğlunu görür. Eskiciye göre kızı da önemsiz biridir fakat küçük oğlu Ali'nin yeri çok başkadır: “Ali'mi bulmazsan gelme, gelmeyin, hiçbirinizin lüzumusu yok, gözüme görünmeyin. Dünya bir yana Ali'm bir yana! Kadın, sabahın pencereden vuran çiy ışığında sahici bir dev gibi oturan kocasına baktı. Ağlıyor, gözlerinden boncuk boncuk yas dökülüyordu. Dayanamadı. Ali'sini ne biçim sevdiğini bilirdi. Gene de söylenerek kalktı, çiviye asılı siyah eski mantosunu aldı.”

Gururlu Yaptığı hatalarından ardından pişman olan Eskici Topal, oğlunu tokatladığı için de çok pişman olur lakin içten yaşadığı duygusallığı açığa çıkartmayı gururuna yediremez: “Yol boyunca da böyle olmuştu. Akılları fikirleri oğullarıyla torunlarında, ama bunu birbirlerine hissettirmekten bile çekinmişlerdi. Bu içten olmayan duyulan hala da sürüp gidiyordu. Hele Topal! Büyük oğluna insafsızca attığı müthiş yumruğun haksızlığı içinde, kahroluyordu ama açıklayamıyordu bunu.”

Duygusal Zengin bir yaşamdan düştüğü durumu sürekli sorgulayan Eskici, hatıralarını önemseyen duygusal bir yapıya sahiptir. Oğullarını geçim için kavga edip tarlada bıraktıktan sonra her gün üzülen yaşlı adam hasta çocukları ölüm döşeginde eve gelince gözyaşlarını tutamaz: “- Allah’ım, Allah’ım yapma, bunu yapma. Evladımın ardına bırakma beni! Hiçkırıklar içinde oğlunun üstüne yeniden kapandı. Omuzları sarsıla sarsıla ağlarken, yalnız Berber Bahri, yalnız iki komşu kadın değil, odanın dört duvarı, tavan, döşeme, bacağı kırık iskemle su bu da ağlıyordu sanki.”

Memet (Uyumlu)

Karakter Topal Eskici’nin büyük oğlu olan Memet, ailesinin yoksulluğuna bir parça olsun destek olmak için çözüm arayışında olan azimli biridir. Onlara yük olduğuna inanan Memet, Fabrikadaki işinden atıldığı ve babasının kundura dükkânı da yetmediği için tarlada ırgatlık işi bulur. Kardeşi Ali’nin de kendisi ile gelmek istemesi üzerine ev ahali de tarlada kütlü toplama işine gitmeye ikna edilir. Her ne kadar babası tarafından istenmese de karısını sevdiremese de yine de ailesine olan saygısını yitirmez. Babasından yediği dayaklara işittiği küfürlere rağmen saygılı davranır. Sakin ve koruyucu bir yapıya sahip olan Memet, üç çocuğuna bakmak için çaresizlikle didinir. Dini konularla pek alakası olmayan Memet hastalanır, sıtma olup eve dönünce ölmek üzere iken kurtulur.

Aktiviteler Babasının her dediğini yapmaya çalışan Memet, sigara tiryakisidir. Mahallede annesinin istediği komşuların oğulları gibi doktor, subay olamadı ise de üç çocuk sahibi olur. Annesine ev işlerinde sıklıkla yardım eden Memet genelde soğan soyar.

ÖRNEK ANILAR

Sessiz Topal’ın büyük oğlu Memet, dinî konulara karşı olan duyarsızlığını babasına yansıtırken laf edemez. Babası dinî kavramlardan söz ettiğinde alaycı bir tavırla gülümser. Onun sessizliği babasına karşı olan duruşundan kaynaklıdır. Çünkü babası Topal, dinini uygulamasına rağmen içmekte ve sövmekte oğlunu dinlememektedir: “Ne zaman Allah, kitap konulan açılrsa, oğlan ya bıyık altından güler, ya da iyiden kötüden hiçbir karşılık vermezdi. Gâvur muydu bu yâni? Gâvursa anlamalıydı, anlamalıydı ki, dini bütün bir baba olarak...”

Saygılı Kardeşi Ali’nin babası hakkındaki saygısız konuşmaları karşısında “— Kaçiverdi olmaz Ali, çok çirkin! “ gibi yargılar kullanan Memet, her koşulda babasına olan saygısını yitirmez. Ali babasına Topal dese kızar, babasını korur. Üstelik babası kendisini dövemeye kalktığında dahi hiç sesini çıkartmadan öfkesinin geçmesini bekler.

Hoşgörülü Babasının kendilerine bakamayacağını söylemesine bozulmayan Memet, aksine ona hak vererek evin de geçimine yardım sağlayacak çözüm yolları arar: “-Töbe vallaha. Eğer ona şuncacık kızdıysam namussuzum. Bir evlat babasına kızar mı? Sonra, haklı da, yerden göğe kadar haklı hem de. Nerden baksan bir eskici dükkânı. Sen bir, babam iki, bacım üç, Ali dört. Beş de biz, etti dokuz. Dükkânımız dokuz kişiyi beslemiyor artık!”

Umutlu Büyük bir yoksulluğun, sefaletin içinde olan aile sürekli soğan ve bulgur ile beslenirken Memet kütlü işinden bir sermaye parası elde ederek ilerde babası gibi seyyar eskici işi kurabileceğini ve babasının eskiden olduğu gibi konakta yaşayabileceğini umut der: “-Elvermez ana. Senin anlayacağın, bize bin, bin iki-yüz lira lazım. Bu parayı bulduk mu, değme keyfine. O zaman adi eskiciliğe filan lüzum yok. Gelsin sipariş, gitsin sipariş. Para olukla. Tutarız Adana’nın şerefli bir semtinde kocaman bir konak. Hani babamın dedesinin varmış; sen anlatırdın?”

Çaresiz Pamuk işinde hem hasta hem açlıkla savaşırken yeterince toplama yapamayan Memet katipten de para alamaz. Karısını ve üç çocuğunu düşünen Memet, çaresizlik içinde derin düşüncelere dalar :” Başı, şakakları zonkluyor, sıtmanın halsizliğini her zamandan çok duyuyordu. Şimdi ne yapacaklardı? Şehre birkaç kuruş parayla dönüp tekerlekli dükkân açmaktan geçmiş, borçlarını nasıl ödeyeceklerini, bu işin içinden nasıl çıkacaklarını düşünüyordu.”

Ali (Kapalı)

Karakter Topal Eskiçi'nin küçük oğlu olan Ali, kişilik olarak babasına daha çok benzer. Ailesinin maddi durumunun düzelmesi için aile ile birlikte adım atan Ali, babasını eleştirir ve ona karşı çıkar. Genel olarak heyecanlı ve asi bir yapıya sahip olan delikanlı babasına tek karşı çıkabilen kişi olarak öne çıkar. Kız kardeşinin namusunun korunması konusunda eve akıl verir. Tutucu ve sabit fikirlidir. Açlıktan iyice zayıflayan Ali, tarlada çalışan Zeynep'in fiziğine takılır, şehvete gelir. Abisinin sözünü dinleyen ve kendi mantığına göre hareket eden başına buyruk genç, Zeynep ile kendi arasında yüzük takar.

Aktiviteler Babasının dükkanında çalışan Ali bir süre sonra abisi ile kütlü toplamaya gider. Oldukça hırslı olan Ali, sigara içer, yeğenleri ile sohbet eder.

ÖRNEK ANILAR

Küfürbaz Babası ile anlaşamayan Ali, kendisinin üstüne gelindiğinde veya istemediği bir şey yaptırılmaya çalışıldığında babasına dahi küfür etmekten çekinmez: "Küçük oğul anahtarlara da, dükkâna gidene de okkallı bir küfür salladı."

Asi/Sinirli Hemen hemen babasına benzer özellikler taşıyan Ali, abisinin ısrarlarına rağmen babasına karşı saygısız ve kindardır:

"- Günah değil ayıp. İlle de kadınların, çocukların bulunduğu yerde!

-Yahu onun bana ettiği küfürü duysan... Eğer üstümde tabanca olsa, bir iki demez çeker vururdum!

- Babamı? Babanı çeker vururdun ha?

- Vururdum tabi. O pis lafı niye etti?"

İnatçı Annesinin ısrarlarına kulak asmayan Ali, kendisine kötü laf eden babasını affetmemekte kararlıdır. İnatla onun işine yaramak hatta görmek istemez bu nedenle de abisi ile bir olmayı tercih eder: "-Sana uzun lafın kısası ağa! Ben bir daha ne o dükkâna giderim, ne de onun yüzüne bakarım!"

Sabit Fikirli Abisi ile kurdukları hayallerde dahi babasını geri plana atan, öfkesi geçmeyen delikanlı babasının bir "baba" gibi davranmadığını düşünür: "-Sen bile beni anlamamışsın daha. Beni hiç kimse anlayamıyor amma, anlamasınlar. Allah içimi biliyor, o gün o küfürü ettiği gün, baba maba dinlemez kafasını kırardım. Lakin içimde kin yok benim. Geçiyor hemen. Konağa o da gelsin, gelsin ya, yesin içsin, yatıp kalksın, harçlığını alsın, gezsın. Bizim işlerimize karışmak yok!"

Muhafazakar Yaşı on sekiz olan kendisinden iki yaş küçük kardeşinin vücudunun iyice ortaya çıktığını düşündükçe kendisine dahi kızar ki bir başkası için de düşünecekse de dikkatli olmaları için ailesini uyarır: "Ali'nin kafasından bacası geçti. Daracık entarisini patlatıp çıkacağı benzeyen sınımsız memeler, güçlü kalçalar... Başının bir hareketiyle düşündüklerinden kurtulmak istedi. Memeler, kalçalar, yabancının değil, bacasınındı. Düşünmesi bile günah!"

İsyankar Evde babasına saygı göstermesi konusunda yapılan baskılara dayanamayan Ali isyan eder, zira o babasının geçimine küçük yaşta beri destek olmaya çalışan bu nedenle de okuması bile engelenen bir gençtir: "Ulan hepiniz Allahsız oğul Allahsızsınız. Çalışıp teni bu boya getirdi demek? O mu beni bu boya getirdi, yoksa ben mi şu kadardan beri it gibi çalışıp onun rakısını, şarabını kazandım? Allahtan korkun, Allahtan! Okumuyor muydum? Sınıfımı geçmiyor muydum? Beni dörtten çekip alan o değil mi? Okusam ben de şimdi liseyi bitirip subay olmaz mıydım? Doktorun kardaşı gibi?"

Hırslı Elçiden para alamayınca açlıktan kırılan kardeşler çaresiz bir halde ortada kalakalırlar. Kendisine para vermeyen üstüne "-Geberin!" diyen kâtime çok sinirlenen Ali, büyük hırsla yerden taş arar fakat kamyonlar hareket ettiği için atamaz, hırstan, öfkeden ağlar : "Senin gibi babanın Allah'ını, kitabını..." diye söverek, şehrin bulunduğu yana doğru yumruğunu salladı."